

УДК 32:304.4 (477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.35>

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ (частина 1)

Ольга Гордійчук

*Державний університет «Житомирська політехніка»,
факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя,
кафедра філософсько-історичних студій та масових комунікацій,
вул. Чуднівська, 103, 10005, м. Житомир, Україна*

У статті проаналізовано зміст, особливості формування та вплив на політичні традиції українців архетипів Землі, Свободи та Матері.

Обґрунтовано, що архетипи є фундаментальними структурами, основою духовного універсуму нації, що відображаються у світоглядних орієнтирах, соціо-культурних та політичних традиціях, впливають на суспільно-політичне життя, особливості взаємодії влади та громади, рівень довіри між ними тощо.

Ігнорування впливу архетипів на суспільно-політичні настрої й симпатії, політичні традиції призводить до низки помилок у політичній діяльності, проявляється в неефективній політичній комунікації між владою та громадянами, відсутності довіри. Усвідомлення та врахування якостей політичної ментальності є важливим для реалізації політичних реформ у максимально відповідний та зрозумілий для українського суспільства спосіб, досягнення конструктивних і результативних змін.

Архетип Землі глибоко впливає на політичну ментальність українців, поєднуючи глибоку повагу, вдячність за все, що вона дає, сакральний зв'язок, формуючи прагнення до автономії, самостійного господарювання на власній землі, що втілюється у традиціях громадівського самоврядування, демократичних принципах управління, історичній недовірі до централізованої влади.

Архетип Свободи зумовлює неприйняття нав'язаних ззовні авторитетів, авторитаризму, а також прагнення до самостійності й незалежності від зовнішнього впливу, збереження національної самобутності. Він зміцнює віру українців в особисті можливості, інтелект, ініціативність, здатність до самоорганізації і вибудови горизонтальних зв'язків в критичні моменти, коли постає загроза втрати свободи.

Архетип Матері проявляється в політичній поведінці українців через глибокий патріотизм, взаємодтримку та готовність до самопожертви. Він слугує джерелом прагнення захищати й оберігати Батьківщину.

Ключові слова: архетип, політична ментальність, політичні традиції.

Постановка проблеми. Розвиток України як демократичної європейської держави, модернізація політичної системи та ефективне реформування усіх сфер життєдіяльності відповідно до національних інтересів можливі за умови професійної діяльності владних структур, що базується не лише на соціально-економічних показниках, врахуванні регіональних особливостей, а й бере до уваги сформовані історично духовні характеристики українців, пануючі в суспільстві цінності, вподобання, симпатії/антипатії, поведінкові моделі, традиції, стереотипи, характерні риси ментальності українського народу.

Конструктивні риси української політичної ментальності сприяють розвитку держави, зміцненню її політичних інститутів, становленню й ефективному функціонуванню громадянського суспільства тощо. Натомість деструктивні зумовлюють певні невідповідності, ускладнення, суперечності, проблеми у реалізації навіть дуже потрібних змін.

В основі ментальності є прадавні змістові структури – архетипи – універсальні символи та образи, що відображають колективні переконання, страхи, надії суспільства. Їх дослідження та ґрунтовний аналіз дають можливість краще зрозуміти світогляд різних груп населення, пануючі традиції, цінності, настрої тощо, що визначають свідомі й підсвідомі реакції суспільства на певні чинники, впливають на політичну поведінку (наприклад, підтримка або саботування нововведень).

Аналіз досліджень та публікацій. Особливості української ментальності загалом та її політичну складову у порівнянні з російськими реаліями детально досліджує М. Костомаров у праці «Дві руські народності». Окремі аспекти духовного універсуму українського суспільства аналізують І. Нечуй-Левицький у «Світогляді українського народу», М. Грушевський у «Хто такі українці і чого вони хочуть?» та ін. Ці питання були об'єктом вивчення і представників української діаспори. Насамперед, виокремимо праці: «Нариси з історії філософії на Україні» Д. Чижевського, «Призначення України» Ю. Липи, «Дух нашої давнини» Д. Донцова, «Світовідчуження українця» О. Кульчицького, «Загублена українська людина» М. Шлемкевича, «Україна між Сходом і Заходом» І. Лисяка-Рудницького, «Світогляд українського народу» І. Мірчука та ін.

Сучасними дослідниками української ментальності є А. Бичко, І. Бичко, М. Козловець, С. Кримський, І. Лисий, І. Поліщук, М. Попович О. Стражний В. Храмова, М. Юрій, та ін. Окремі аспекти теми архетипів ментальності розкрили у своїх працях Е. Афонін, О. Бондаренко, О. Донченко, Л. Зубрицька, С. Кримський, А. Макарова, А. Мартинов, О. Сидорчук, О. Решота, Ю. Романенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недослідженими залишаються питання змісту архетипів української політичної ментальності та їх впливу на політичну дійсність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відтак, метою статті є аналіз змісту та особливостей формування архетипів української ментальності, що стосуються сфери суспільно-політичного життя, дослідження їх впливу на настрої, політичні традиції, патерни поведінки українців у політичному житті, їх вияв у процесах побудови української державності. Ставимо завдання дослідити як вплив архетипів Землі, Свободи та Матері відобразився у формуванні світогляду українського суспільства, у політичній ментальності загалом та політичних традиціях зокрема.

Виклад основного матеріалу. Ментальність (від лат. mens (mentis) – спосіб мислення) є історично сформованим феноменом, який відображає сукупність особливостей духовного життя певної соціальної групи, народу в цілому. Включає систему моральних цінностей, переконань, звичок, установок, традицій, патернів поведінки тощо, які формують специфічний світогляд, впливають на сприйняття та розуміння світу, на поведінку індивідів і суспільства загалом [3, с. 99]. Поняття ментальності характеризує духовну особливість колективного суб'єкта – народу, який має специфічний тип сприйняття, інтерпретації та певну активність/ пасивність в особистому й суспільно-політичному житті [3, с. 71]. Ментальність об'єднує в собі свідомі аспекти (переконання, звички, стереотипи тощо) та підсвідомі елементи (архетипи, інтуїтивні реакції), індивідуальне та колективне, генетичну пам'ять, адаптивні механізми, що допомогли пережити важкі часи, та приховані резерви, які можуть бути активовані за необхідності.

Національна ментальність відіграє важливу роль у формуванні суспільної свідомості та є джерелом культурно-історичних, політичних та економічних змін, що сприяють розвитку нації [12, с. 106]. Політична ментальність є частиною національної ментальності, основою політичної культури, комплексом поглядів, уявлень, ціннісних установок та

настанов, емоцій, стереотипів, оцінок, що відображають ставлення народу до політичної сфери, влади, власних прав та обов'язків тощо, стають основою політичної поведінки, способу життя, як усвідомленого так і неусвідомленого сприйняття явищ політичної дійсності [2, с. 29]. Вона формується під впливом низки обставин, умов, відповідно до історичного контексту, відображає суб'єктивну політичну реальність. Політична ментальність визначає загалом характерні для певної етнокультурної спільноти способи світосприйняття й світорозуміння, ставлення до політики, особливості політичної поведінки – суб'єктно-об'єктні політичні відносини. Це проявляється в усталених підходах до сприйняття, тлумачення і реакції на події політичного життя.

Формуючись у процесах реалізації (чи нереалізації) потреб, інтересів політичних суб'єктів, враховуючи особливості перебігу політичних процесів у суспільстві, політична ментальність постає як система соціально-політичних орієнтирів, виконує роль своєрідної призми, через яку індивід сприймає політичну дійсність, осмислює політичні події, ухвалює рішення та визначає своє місце в політичному житті.

Основними складовими політичної ментальності є правові цінності, норми та ідеали; правові уявлення та орієнтації, стереотипи, установки, зразки правової поведінки; колективна правова пам'ять; мова права; стиль правового мислення; правокультурна ідентичність [14, с. 64].

Фундаментом, аксіологічною основою ментальності є архетипи – глибинні багатозначні символічні концепти, базові інваріантні щодо часу структурами, стародавні автентичні цінності, образи, колективні уявлення, що закладаються у свідомість нації століттями, передаються від покоління до покоління у досвіді та традиціях, певних образах, символах, міфах.

Архетипи пронизують усі аспекти духовного життя суспільства, впливаючи на його світогляд та спосіб сприйняття реальності як на свідомому, так і на підсвідомому рівнях. Вони сприяють передачі культурних цінностей між поколіннями, забезпечуючи тяглість традицій, збереження національної ідентичності. Аналіз архетипів певної спільноти дозволяє глибше зрозуміти її ментальні особливості. Ці усталені образи формуються упродовж віків під впливом історичних подій, природного середовища та багатьох інших чинників [5].

Архетипи є складними та багатозначними символами. Вони подібні до айсберга: лише невелика видима частина доступна для усвідомлення й раціонального пояснення, тоді як основна, прихована частина перебуває в глибинах підсвідомості. Вона формується під впливом повторюваних життєвих явищ, таких як народження, смерть, взаємодія з навколишнім світом та ін.

На думку С. Кримського, архетипи виступають фундаментальними символами, схильностями, тенденціями, які в різні історичні періоди й епохи знаходять конкретне втілення. Вони можуть проявлятися у різних формах, однак незмінно впорядковують прототипи або ж можуть бути відновлені у вигляді таких структур [10, с. 286–287].

О. Донченко та Ю. Романенко обґрунтовують архетипи як фундаментальну основу ментальності, що слугує першоджерелом формування й розвитку соціокультурних й політичних моделей, які визначають особливості людського існування, суспільної життєдіяльності [5, с. 27].

Узагальнюючи напрацювання дослідників можемо виокремити такі основні архетипи української ментальності: архетип Землі, Свободи, Матері, Долі, Домінування минулого над майбутнім, Бідності, Едукативності, Обрядовості, архетип Рівності дітей Матері-Батьківщини та ін. [4; 5; 9; 10; 12; 13].

У цій статті ми детально проаналізуємо вияв у політичній площині таких базових архетипів – Землі, Свободи та Матері.

Архетип Землі. У світогляді українців земля займає провідне місце як творче та життєдайне начало, аїї архетип («Землі-матері», «Неньки-природи») глибоко закорінений у колективному підсвідомому народу. Він утверджує роль жіночого начала як ключової ментальної домінанти українського світу. Цей архетип поєднує аграрно-виробничі, історично-політичні, духовно-культурні складові національного буття, пронизуючи всю історію українського народу – від язичницьких землеробських обрядів до християнських цінностей, козацького ідеалу вільного господарства [10, с. 295], сучасного відважного захисту рідної Землі.

Архетип Землі глибоко впливає на політичну ментальність українців, формуючи прагнення до автономії, самостійного господарювання на власній землі, що втілюється у традиціях громадівського самоврядування, демократичних принципах управління, історичній недовірі до централізованої влади.

Українське суспільство підвищено чутливе до питань, пов'язаних із контролем над національними ресурсами, аграрною політикою, розподілом земельних угідь. Історичний досвід народу, який неодноразово стикався із загрозами втрати власної землі, століттями важко працював на ній, але фактично не був господарем, спричинив глибоке усвідомлення її значущості як простору свободи й самореалізації. Це вплинуло на світоглядні засади українців, у яких боротьба за землю нерозривно пов'язана з боротьбою за особисту та національну незалежність.

Для українців Земля є «доброю ненькою» через напрочуд щедрі природні умови (м'який сприятливий для господарства клімат, родючі чорноземи, багаті природні ресурси тощо), звідси – сприйняття землі як головної сили, що дає життя, забезпечує усім необхідним [8, с. 275]. Взаємодія з природою, яка завжди щедро наділяла українців своїми багатствами, сприяла формуванню оптимістичного світогляду, а особливості землеробського укладу життя – розвитку індивідуалізму. А в деяких випадках – анархічного індивідуалізму, що виявляється в різних формах відцентрового, партикулярного прагнення до особистісної свободи [11, с. 31].

Загалом можемо простежити відчуття глибокого емоційного зв'язку з природою, що суттєво впливає на формування психологічного оптимізму, гармонійного світовідчуття українського народу. Звідси й український антеїзм – відчуття спорідненості з рідною землею.

Залежність від землі та індивідуальна праця на ній, яка не вимагала колективних зусиль, сприяли формуванню серед українців схильності до зосередженості на особистих справах, що знижувало активність у вирішенні суспільних проблем. Такий спосіб господарювання історично породжував певну соціальну пасивність, уникання відповідальності та небажання втручатися у питання, що виходять за межі родинного кола. На думку Я. Калакури, для суттєвої кількості українців пріоритетними є власний добробут і господарство, тоді як розв'язання соціальних проблем часто відходить на другий план [7, с. 379–380]. Ця ситуація певною мірою є наслідком багатьох століть бездержавності та систематичного знищення панівною владою активних громадсько-політичних діячів, патріотично налаштованих українців, культурних і наукових діячів.

Водночас, успішний досвід українських мирних революцій часів незалежності, мужнє протистояння ворогу під час війни з РФ демонструють здатність до ефективної самоорганізації та взаємодопомоги в обороні рідної землі.

Ці характеристики української ментальності, а також глибока «прив'язаність» до рідної землі (багато українців свідомо обирають залишатися в межах своєї області, дотримуючись принципу «як є, так і буде», навіть якщо рівень життя значно нижчий за бажаний,

замість того, щоб ризикнути і спробувати досягти кращого життя в іншому місці; у сучасних військових умовах це виявляється у небажанні залишати власні домівки навіть через смертельну загрозу).

Особливо важким випробуванням для українців, насамперед, для селянства, стали роки радянської окупації (20–90-ті роки ХХ ст.): розкуркулення, колективізація, трагічні голодомори, депортація та винищення тих, хто якраз і був добрим господарем, хто досягнув певних здобутків власною працею і не бажав радянської колективізації, що фактично стала масовим злочином проти українського народу.

Значний негативний вплив на українців також мала руйнація природного довкілля протягом трьох століть російської колонізації, особливо в радянський період. Апогеєм цього стала трагічна аварія на Чорнобильській атомній станції у 1986 р., що забрала тисячі людських життів, супроводжувалася злочинною бездіяльністю влади, приховуванням правди про масштаби катастрофи, людські втрати, руйнування екології. У пам'яті українців, ця подія закарбувала відчуття зневажливого ставлення комуністичної влади до людей і природи [4, с. 8].

У політичному аспекті тривала відсутність власної державності відобразилася у національній підсвідомості українців як стан людини, яка, хоча й є фактичним власником землі, проте через зовнішній, ворожий вплив не може бути її вільним господарем. Ця ситуація породила уявлення, що «прийдуть вороги й усе знищать». Можливо, саме з цього коріння певною мірою виникають такі риси української ментальності, як схильність до примирення з негативними явищами, надмірна терпимість («аби гірше не було»), прагнення уникати особистої відповідальності за стан суспільних справ.

Фундаментом волелюбного духу українського народу, архетипом, який неодноразово визначав історичну долю України, є архетип Свободи. Він спричиняє відмову від нав'язаного ззовні авторитету, авторитарних моделей та методів, прагнення відмежуватися від зовнішнього соціуму, а також укріплює віру в власні сили, здібності, розум, ініціативу. Що в першу чергу виявляється в родинному житті, однак і на рівні громади сприяє консолідації українців в умовах загрози цю свободу втратити. Вплив архетипу Свободи робить українську націю особливою серед інших пострадянських народів, а в часи глибоких соціальних криз цей архетип стимулює перехід від поведінкової реакції “*vita minima*” («зачаєне» існування, відсторонення від світу, уникання близьких контактів) до “*vita maxima et heroica*” (авантюрно-козацький тип реакції: тотальна мобілізація духовних і матеріальних ресурсів, героїчний опір, навіть ціною власного життя) [4, с. 9].

З одного боку, архетип Свободи віддзеркалює близький українцям погляд на життя «у кожного своя доля і свій шлях широкий». З іншого боку, важко переоцінити вплив цього архетипу на національно-визвольний рух українців та на історичне збереження й відродження української нації. Яскравими прикладами є існування козацької держави, численні бунти та масові повстання ХХ ст., зокрема події 1918–1921 рр., повстання селян проти колективізації в 20-х – 30-х рр., діяльність ОУН та УПА, рух шестидесятників, дисидентів, Гельсінська спілка, Революція на граніті 1990 р, Помаранчева революція 2004 року, Революція Гідності 2013–2014 рр., постійна критична позиція щодо влади, що суперечить принципам свободи і демократії, відважне протистояння військовій агресії РФ з 2014 року. Саме під впливом архетипу Свободи, українці завжди виступають за права людини, особливо в періоди репресій і соціальних криз. Залишаючи для себе право на самостійне визначення своєї долі, намагаються забезпечити рівність, свободу слова та інші громадянські права, навіть ризикуючи життям в умовах авторитарного та тоталітарного режимів.

Не надто політично активних у буденному житті українців (що, зрештою, теж можна пояснити складним історичним досвідом), небезпека втратити свободу стимулює до ефективної самоорганізації. Це видно по тому, як громадські рухи організовують протести і революції, люди масово й добровільно виходять на мирні мітинги, не покладаючись на політичні партії, як мужньо українці чинять супротив військовій агресії РФ у різноманітний спосіб (і на полі бою, і через волонтерство тощо).

Свобода для українців є не лише політичним принципом, а й важливим елементом національної ідентичності. Усі традиції і символи, пов'язані з боротьбою за незалежність, переплітаються з уявленням про свободу, що формує особливу політичну культуру в Україні.

Архетип Матері є одним із ключових образів колективного несвідомого, описаних ще К. Юнгом. Він представляє універсальну ідею материнства, що втілює турботу, підтримку, захист, любов. У колективній свідомості архетип Матері пов'язаний із ідеєю природи, родючості, турботи та життєвого циклу. Багато міфів, релігій і традицій в різних культурах прославляють божественну Матір (наприклад, Деметра у греків, Діва Марія в християнстві та ін.). Цей архетип впливає на суспільні уявлення про роль жінок, виховання дітей, побудову сімейних стосунків, має значний вплив на формування ментальності людини, впливаючи як на індивідуальному, так і на колективному рівні. Його вплив проявляється у низці напрямків:

- формування базової довіри до світу (якщо мати забезпечує теплоту, безпеку, регулярність і задовольняє базові потреби дитини, це закладає основу для позитивного ставлення до життя та віри в доброзичливість світу);

- вплив на емоційну стабільність (мати в архетипічному сенсі асоціюється з емоційною підтримкою та здатністю до співчуття, її вплив формує здатність людини до емоційної регуляції, емпатії, самоприйняття);

- демонстрація традиційних моделей гендерних ролей, вплив на те, як індивід сприймає й виконує ці ролі;

- архетип Матері також включає аспект смерті та відродження, символізує здатність давати життя, а також сприяти внутрішнім трансформаціям через втрату й переосмислення, у складні періоди життя люди часто звертаються до образу матері або материнської енергії як джерела втіхи, сили та натхнення [6].

Саме з архетипом Матері має глибинний вплив на формування ментальності українців, зумовлюючи базові уявлення про любов, довіру, підтримку, а також впливаючи на соціальні ролі, взаємини. Водночас цей архетип може мати і деструктивний вияв: надмірна опіка або жорсткий контроль матері призводять до розвитку залежності, нездатності приймати самостійні рішення або, навпаки, бунтарства й відчуження.

В українській історії та духовності загалом архетип Матері має особливе значення, відображає глибинні ментальні й духовні цінності народу, його зв'язок із землею, природою, родиною, Батьківщиною.

Можемо виокремити низку аспектів, які висвітлюють унікальність архетипу Матері для української духовності в усіх сферах життєдіяльності:

- Україна часто уособлюється як «матінка Земля» – родюча, щедра, але водночас стражденна, бо аж надто приваблива для завойовників. Земля годує, оберігає та є основою існування українців. В українській культурі, духовно-історичному вимірі вона набуває сакрального значення: її образ пов'язаний із любов'ю, турботою, родючістю, але й болем через історичні випробування (війни, голодомори, поневолення);

- Духовним образом Матері є Богородиця. У християнській традиції українців культ Богородиці має особливе значення: її сприймають як духовну матір, заступницю,

символ милосердя й опіки. Богородиця виступає покровителькою козаків, борців та воїнів;

- Батьківщина як Мати. Українці традиційно називають свою землю «Ненька-Україна». У часи національно-визвольної боротьби образ Матері-України надихає українців боротися за свої права та свободи, за незалежність. В історичних піснях, думах, у літературних творах Україна зображується як мати, яка кличе своїх дітей захищати її. Цей архетип має потужне значення і сьогодні – в умовах повномасштабної війни з РФ;

- Родина як осередок материнського начала. З часів трипільської культури (4–2 тис. р. до н. е.) в українській духовній традиції, в родинній ієрархії центральна роль належить жінці-матері. Вона є Берегинею домашнього вогнища, піклується про всіх членів родини, особливо про дітей, яким передає цінності та традиції. Вишиванка, вишита матір'ю, символізує не лише любов і турботу, а й зв'язок поколінь, є оберегом. Вишиті рушники й сорочки передаються як родинні реліквії, закріплюючи ідею материнської спадщини. Українська народна творчість багата на образи сильних, мудрих, турботливих, жертвних матерів. У думах і казках мати часто постає як героїня, що виступає порадицею, носієм духовної сили. У літературі матері уособлюють стійкість і терпіння. Наприклад, образ Катерини у творі Т. Шевченка або Марії у романі У. Самчука показують роль матері як символу нескореності – навіть у найважчі часи вона продовжує боротися за своїх дітей, зберігати культуру та віру.

Для українського народу архетип Матері є сакральним образом, він глибоко пронизує всі аспекти життя – від особистого до національного, визначає шанобливе ставлення до жінки, визнає її провідну роль у суспільстві загалом та родині зокрема. Яскравим прикладом вияву цього архетипу в українській культурі виступає особливе шанування Богородиці та віра в її допомогу, у дива, які вона творить. Архетип Матері є символом любові, жертвності, зв'язку з рідною землею і боротьби за свободу. Він формує унікальну ментальність українців, поєднуючи м'якість і турботу з внутрішньою силою та незламністю.

Українська мати сьогодні – це символ незламності, єдності та відданості, джерело турботи, взаємодопомоги, зв'язку з корінням, оберіг.

У контексті війни образ матері проявляється у волонтерстві, підтримці захисників, турботі про переселенців, взаємодопомозі, що об'єднує мільйони українців в Україні та за її межами з 2014 р., а особливо після початку повномасштабної військової агресії РФ проти України з 24 лютого 2022 року [1]. Багато людей, особливо жінок, з того часу і сьогодні допомагають армії, переселенцям, виконуючи «материнську місію» захисту і підтримки. У кризових ситуаціях українці демонструють сильне почуття відповідальності одне за одного, яке можна порівняти з материнською турботою.

Зв'язок архетипу Матері з політичною поведінкою, на нашу думку, полягає в особливому сприйнятті влади, від якої українці очікують відповідальність та турботу за громаду («дітей»), жертвність у боротьбі за незалежність, успішний розвиток. У цьому проявляється і схильність до патерналізму й популізму, очікування вирішення проблем, замість активної участі в політичному житті. Відсутність цього викликає розчарування і протест.

Можемо підсумувати, що вплив архетипу Матері простежується в такій політичній поведінці українців: у патріотизмі, взаємодопомозі, у готовності до жертвності. Цей архетип є джерелом прагнення оберігати й захищати Батьківщину.

Висновки. Ментальні архетипи становлять основу духовного світу народу, визначаючи його світогляд, спосіб сприйняття реальності, систему цінностей. Вони відіграють ключову роль у формуванні соціокультурних та політичних норм, традицій тощо, впливаючи на суспільний розвиток і передаючи колективний досвід між поколіннями. Архетипи формуються під впливом багатьох факторів, зокрема географічного середовища,

історичних подій, культурної спадщини та ін. Сукупний досвід народу закарбовується в колективній пам'яті, яка передається як через усвідомлені знання, так і на підсвідомому рівні – у вигляді звичаїв, традицій і родової пам'яті.

Для української ментальності ключовими є архетипи Землі, Свободи, Матері, які виникли в аграрному суспільстві. Вони формують такі риси національного характеру, як працьовитість, доброзичливість, відкритість, мрійливість та життєрадісність. Архетип Землі відображає тісний зв'язок із рідною землею, що є джерелом гармонії та оптимізму. Водночас історичні випробування, пов'язані з втратою державності, панщиною, примусовою колективізацією та трагедіями тоталітарного режиму, сучасні військові події додали архетипу Землі ще більшої цінності і навіть сакральності.

Архетип Свободи проявляється у прагненні до незалежності, збереження національної самобутності. Саме він є рушійною силою боротьби українців за власну державу проти поневолювачів, а на сучасному етапі проти військової агресії РФ. Для українців свобода – це не просто політичний принцип, а невід'ємна частина національної ідентичності. Традиції та символи, що відображають боротьбу за незалежність, тісно пов'язані з ідеєю свободи, формуючи унікальну політичну культуру українського народу.

Вплив архетипу Матері простежується в такій політичній поведінці українців: у патріотизмі, взаємодопомозі, у готовності до жертвності. Цей архетип є джерелом прагнення оберігати й захищати Батьківщину.

У другій частині нашого дослідження ми детально проаналізуємо архетипи Долі, традиційного домінування минулого над майбутнім, Бідності, рівності всіх дітей своєї Батьківщини, Освіченості та Обрядовості.

Список використаної літератури

1. Hordiichuk O. The Ideological and Ontological Causes of Russia's War on Ukraine. West versus East, Tyranny versus Democracy. Ethnic in progress. 2023. Vol. 14 (1), P. 4–23.
2. Гордійчук О. 2024. Еволюція політичних традицій та ментальності українського суспільства. *Society and Security*, 2–3 (3), 28–35.
3. Гордійчук О. Ментальність у добу глобалізації: монографія. Житомир : Вид-во «НОВОград», 2021. 372 с.
4. Грабовська І. Українська ментальність крізь призму ХХ століття. *Пам'ять століть*. 2000. № 1/2, С. 3–13.
5. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). Київ : Либідь, 2001. 334 с.
6. Ігнат'єва С. Архетип матері в українському щоденниковому дискурсі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268530992.pdf>
7. Калакура Я., Рафальський О., Юрій М. Ментальний вимір української цивілізації. Київ: Генеза, 2017. 560 с.
8. Козловець М. Процеси державотворення VERSUS ментальність українців. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2 (33), С. 273–278.
9. Кривошеїн В. Політична ментальність сучасного українського суспільства: загальне і особливе. *«Філософія та політологія в контексті сучасної культури»*, 2018, Т. 10. No 1–2 (22).
10. Кримський С. Архетипи української культури. *Вісник НАН України*. 1998. № 7–8, С. 74–87.
11. Новікова Н. Є. Менталітет як детермінанта формування політичної культури в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. 2015. Т. 173, С. 30–34.

12. Поліщук І. О. Поняття «національна ментальність». *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Політологія.* 2017. № 2, С. 105–113.
13. Сидорчук О., Решота О. Архетипи демократичної управлінської культури: сутність та загальна характеристика». *Публічне управління: теорія та практика вип.* 2015. С. 73–81.
14. Скуріхін С. Правовий менталітет: структура та види. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 3, С. 61–64.

ARCHETYPES OF UKRAINIAN POLITICAL MENTALITY (Part 1)

Olha Hordiichuk

*Zhytomyr Polytechnic State University,
Faculty of Pedagogical Technologies and Lifelong Learning,
Department of Philosophical and Historical Studies and Mass Communications,
Chudnivska St., 103, 10005, Zhytomyr, Ukraine*

The article analyzes the content, peculiarities of formation and influence on the political traditions of Ukrainians of the archetypes of Earth, Freedom and Mother.

The archetypes are fundamental structures, the basis of the spiritual universe of the nation, which are reflected in worldview guidelines, socio-cultural and political traditions, and influence socio-political life, the peculiarities of interaction between the government and the community, the level of trust between them, etc. is substantiated.

Ignoring the influence of archetypes on socio-political attitudes and sympathies, political traditions leads to a number of mistakes in political activity, manifested in ineffective political communication between the government and citizens, and lack of trust. Awareness and consideration of the qualities of the political mentality is important for implementing political reforms in the most appropriate and understandable way for Ukrainian society, achieving constructive and effective changes.

The archetype of the Earth deeply influences the political mentality of Ukrainians, combining deep respect, gratitude for everything it gives, a sacred connection, forming a desire for autonomy, independent management on their own land, which is embodied in the traditions of community self-government, democratic principles of governance, and historical distrust of centralized power.

The archetype of Freedom determines the rejection of externally imposed authority and authoritarianism, as well as the desire for autonomy and independence from external influence, and the preservation of national identity. It strengthens Ukrainians' belief in personal capabilities, intelligence, initiative, the ability to self-organize and build horizontal connections at critical moments when there is a threat of losing freedom.

The Mother archetype is manifested in the political behavior of Ukrainians through deep patriotism, mutual support, and willingness to sacrifice. It serves as a source of the desire to defend and protect the Motherland.

Key words: archetype, political mentality, political traditions.